

N:o 13.

Ank. till Riksd. Kansli den 10 Mars 1884, kl. 3 e. m.

Andra Kammarens Tredje Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 1, angående Herr J. A. Öbergs motion om statistisk utredning med hänsyn till en mer eller mindre utvidgad politisk rösträtt.

Uti en vid innevarande riksdag inom Andra Kammarerna väckt och till Utskottets behandling hänvisad motion (N:o 4) har Herr J. A. Öberg föreslagit,

»att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t måtte låta utarbета och till en kommande Riksdag öfverlemna en statistisk utredning angående en mer eller mindre utvidgad politisk rösträtt.»

Öfverläggningarna vid förra riksdagen angående ett då väckt förslag i dylikt syfte gifvo, enligt hvad motionären anför, vid handen, att de allra fleste ledamöterna i Konstitutions-Utskottet, till hvilket sagda motion hänvisats, såsom äfven innehållande förslag om grundlagsändring, voro ense om, att den begärda statistiska utredningen vore önskvärd; att Första Kammarerna på formella grunder afslog förslaget om en skrifvelse, fastän under erkännande, dels att en utredning om följderna af valrättens utsträckning vore väl behöflig, dels att regeringen ensam vore i stånd att nöjaktigt verkställa den; att Andra Kammarerna formulerade sin mening sålunda, att skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande utredningen borde aflåtas med hemställan jemväl derom, att, i händelse

Bih. till Riksd. Prot. 1884. 8 Saml. 2 Afd. 2 Band. 9 Häft.

Kongl. Maj:t så funne lämpligt, förslag till en kommande Riksdag måtte afgifvas om utsträckning af valrätten till Andra Kammaren; men att många röster höjde sig för den åsigten, att ett förslag i nämnda syfte icke borde utgå från regeringen utan från representationen. I öfverensstämmelse med sistnämnda uppfattning är det ock som motionären framställt sitt förslag.

Uti det anförande till statsrådsprotokollet, hvari då varande Justitiestatsministern, Friherre L. G. De Geer, motiverar det förslag till riksdagsordning, som nu är svensk grundlag, säger han sig utgå »från den grundsats, att en nationalrepresentations nödvändigaste egenskap är att vara ett sant uttryck af tänkesättet hos majoriteten af den politiskt tänkande delen af nationen». Fördenskull afser han att »från valrätt till representationen icke utesluta andra oförvitlige medborgare än dem, hos hvilka något politiskt intresse icke kan förutsättas».

Ställer man sig nu tills vidare af teoretiska eller praktiska skäl på denna ståndpunkt, och indelar man således medborgarne i två afdelningar, den ena omfattande de politiskt tänkande eller intresserade, den andra omfattande dem, som icke äro eller anses vara det, så är det klart, att de stadgade villkoren för valrätt till Andra Kammaren böra meddela sådan åt så många som möjligt af den förra afdelningen, men derifrån utesluta så många som möjligt af den senare. Uppfylla dessa villkor ej denna fordran, då motsvara de ej heller grundlagsstiftarens syfte, och en ändring, som afser att bringa dem till större enlighet med detta syfte, är då, långt ifrån att vara en rubbning i en af riksdagsordningens grundvalar, snarare en utveckling af densamma i dess egen anda.

Då emellertid, såsom riksdagsordningens författare på anfördt ställe mycket riktigt anmärker, den nämnda indelningen af medborgarne icke kunnat ske efter några fullt tillfredsställande eller allmängiltiga grunder, hafva dock begränsningarne synts åtminstone böra göras så få som möjligt och lika för alla, så att ingen klass såsom sådan uteslutes från valrätt. Begränsningarne äro de för alla bekanta: för valrätt fordras att ega fastighet till minst 1,000 kronors värde, eller att arrendera jord till minst 6,000 kronors värde, eller att skatta för minst 800 kronors årlig inkomst af kapital eller arbete.

Under de aderton år, under hvilka nu gällande riksdagsordning tillämpats, bör en ganska god erfarenhet hunnit vinnas derom, huruvida dessa begränsningar verkligen uppfylla de fordringar, deras egen stiftare sålunda ställt på dem, eller i hvad mån de kunna tariffva ändring för att bättre motsvara dessa fordringar. Ett ganska godt, ehuru inga-

lunda tillräckligt material för bedömandet af dessa frågor föreligger äfven i Statistiska Centralbyråns redogörelser för riksdagsmannavalen år 1866 samt vidare under åren 1872—81.

Granskar man nu de nämnda begränsningarne, så finner man lätt, att gränsen för valrätt blifvit satt sex gånger lägre för fastighetsegare än för arrendatorer, och sexton gånger lägre för de förre än för dem, som skatta för inkomst af kapital eller arbete; 800 kronors dylik inkomst, kapitaliserad efter fem för hundra, motsvarar nemligen 16,000 kronor. Orsaken till denna gynnade ställning för fastighetsegare an gifves vara dels den tryggare och mer oberoende ställning, egande af fastighet utvisar, dels det större intresse för samhällets förkofran och välgång, det medför. Äfven om detta innebär en sanning, synes dock den skilnad, som uppdragits mellan de tre klasser, hvari grundlagens stiftare indelat valmännen, vara allt för stor. Klarast faller det i ögonen, då man besinnar, att i vilkoren för valrätt ej göres skilnad mellan inkomst af kapital och inkomst af arbete. Härigenom är en person, som t. ex. eger 15,000 kronors kapital, utesluten från den valrätt, som förunnas egaren af en jordlott eller fiskarstuga till 1,000 kronors värde. Och bör väl just från grundlagens stiftares egen ståndpunkt med fog kunna sättas i fråga, hvilken af dessa två, som har en tryggare och mer oberoende ställning eller större intresse för samhällets förkofran och välgång.

Redan det nu sagda torde visa, att man vid riksdagsordningens utarbetande icke lyckats finna de rätta gränserna för valrätt till Andra Kammaren, ett förhållande, hvartill den fullständiga saknaden af föregående statistisk utredning i ej ringa mån torde hafva bidragit. Ännu tydligare framgår detta vid en blick på det statistiska material, som nu mer föreligger.

I ett land, der förmögenheten på det hela taget är så jemnt fördelad på olika landsdelar och samhällsklasser som hos oss, kunde man med skäl vänta, att äfven de politiska rättigheterna, vare sig de för öfrigt äro mer eller mindre utsträckta, likaledes skola vara någorlunda jemnt fördelade. Så mycket mer borde detta vara fallet, som skilnaden mellan folkets upplysning i olika delar af landet ingalunda är så stor, att man kan säga, att den ena delen af landet i ty fall står i nämnvärd mån efter de öfriga. Men så är emellertid icke fallet, utan valrätten är tvärtom ganska ojemnt fördelad mellan olika orter. Och fördelningen är sådan, att valrätten är minst utsträckt inom de orter, hvilka i upplysning och förmögenhet torde anses böra stå främst.

Slår man upp Statistiska Centralbyråns redogörelse för riksdagsmannavalen år 1881, så skall man finna, att antalet valmän inom landsbygdens valkretsar till Andra Kammaren vexla mellan 2,5 och 9,7 procent. Öfver 9 procent valmän funnos, i förhållande till hela folkmängden räknadt, inom åtta kretsar, alla med ett enda undantag belägna inom rikets aflägnaste och fattigaste skogsbygder. Under 3 procent valmän finnas åter inom tre kretsar, två belägna på hvar sin sida om Kolmorden och den tredje inom Vermlands bruksbygd. Inom städerna åter finnes lägsta antalet valmän i Eskilstuna (4,7 procent) och Norrköping (4,9 procent), det högsta i Öregrund (13 procent) samt Skanör och Falsterbo (11,9 procent). Ordnas städerna efter folkmängd, så finnes antalet valmän i förhållande till folkmängden utgöra:

i städer med öfver 10,000	invånare	6,3	procent
» » » 6,000—10,000	»	6,5	»
» » » 3,000— 6,000	»	7,0	»
» » » 2,000— 3,000	»	7,5	»
» » » 1,000— 2,000	»	8,0	»
» » » mindre än 1,000	»	9,3	»

Således en jemn och oafbruten stegring af antalet valmän i samma mån folkmängden minskas. För Stockholm särskildt höjes antalet valmän till 6,2 procent endast i följd af den omständigheten, att stadens egenskap af hufvudstad föranleder ett i förhållande till folkmängden ovanligt stort antal af personer i statens tjenst att der vara bosatte. Annars skulle sannolikt dess antal valmän sänka sig till, om ej sjunka under, Norrköpings och Eskiltunas.

Med all aktning för sådana samhällen som Öregrund, Skanör och Falsterbo, må det nu billigtvis frågas, huruvida den gynnade ställning i fråga om politisk valrätt, som tillkommer dem i jämförelse med t. ex. hufvudstaden, verkligen skall anses motsvaras af en lika mycket större politisk mognad hos de förras befolkning i jämförelse med den senares. Och hvad landsbygdens mest gynnade valkretsar vidkommer, så torde deras företråde ej ens närmelsevis uppvägas af ett motsvarande försteg i bildning, välstånd och politisk mognad i jämförelse med öfriga valkretsar. Anledningen till detta företråde faller emellertid lätt i ögonen. Så väl i stad som på land stiger och faller antalet valmän med den fasta egendomens jemnare eller ojemnare fördelning. I de större städerna, i gods- och bruksbygderna på landet äro valmännen färre, i mån som den fasta egendomen är hopad på färre händer. I de mindre stä-

derna med sina många små hus och i de magra skogsbygderna med sin långt drifna jordstyckning äro valmännen flere. I båda fallen är det de icke fastighetsegande valmännen, arrendatorerne och de som skatta för inkomst, hvilka blifvit trängde tillbaka. Detta framträder ännu tydligare i fråga om fabriksorterna Norrköping, Eskilstuna och Marks härad i Vestergötland med deras stora, af inkomst för arbete lefvande befolkning och deras ringa antal valmän.

Valmännens ojemna fördelning på de tre klasser, i hvilka grundlagen indelat dem, har ej heller blifvit utan inverkan vid valen af riksdagsmän, så väl i stad som på land, i det de missgynnade klassernas inflytande dervid visat sig inskränkt till det minsta möjliga. Det bör således vara klart, att en ändring af stadgandena om valrätten i främsta rummet bör afse dess jemnare fördelning mellan olika valmansklasser och landsdelar. Men för att kunna rätt verkställa en sådan jemnare fördelning är det nödigt att känna så väl det nu varande antalet valmän inom olika klasser, som ock den större eller mindre tillväxt, det inom hvarje särskild klass skulle röna i och med en större eller mindre nedflyttning af strecket. För att uppnå största möjliga jemvigt bör nedflyttningen tydligen sträcka sig längre för dem, som skatta för inkomst, och för arrendatorer, än för fastighetsegare, och särskildt längre för dem, som skatta för inkomst af kapital, än för dem, som skatta för inkomst af arbete — detta naturligtvis under förutsättning, att man strängt fasthåller den i början angifna synpunkten.

Härvid bör dock anmärkas, hvad särskild fastighetsegare vidkommer, att valrätt på grund af egande fastighet före 1866 icke var begränsad genom någon bestämmelse om fastighetens värde i penningar. Genom 1866 års reform gingo således en mängd egare af fastighet under 1,000 kronors värde miste om en valrätt, som de veterligen icke genom något sitt missbruk förverkat. Deras antal kan icke vara ringa, enär antalet af dem, som till kommunen skatta för jordbruksfyrek, utgör öfver 300,000, medan *hela* antalet af landsbygdens valberättigade till Andra Kammarer år 1881 ej steg högre än till 235,000. Och då man hör, att till exempel inom Dalarne egarne af jord under 1,000 kronors värde utgöra ej mindre än 37 procent af hela antalet jordegare, så må man väl med en talare på Riddarhuset under Decembardagarne 1865 fråga sig, hvarigenom den allmoge, som en gång rättfärdigat Engelbrekts och Vasas förtroende, förverkat våra grundlagsstiftares. På samma gång alltså, som en reform af rösträtten bör afse att åt icke fastighetsegare medgifva det politiska inflytande, dem med rätta tillkommer, bör den äfven som en enkel gård af rättvisa inrymma valrätt

åt så många som möjligt af de fastighetsegare, som år 1866 utan egen förskyllan blefvo densamma beröfvade. Men på det dessa båda syften med en reform ej må komma i strid med hvarandra, är tydligt, att ju mera strecket sänkes för fastighetsegare, dess mer och i ännu högre grad måste det äfven sänkas för öfriga slag af valmän.

Rörande de nu varande valmännens fördelning på olika klasser lemna oss valstatistiken utan upplysning. Endast i de redogörelser för 1866 års val, som lemnas i adertonde häftet af Statistisk Tidskrift, förekomma dylika uppgifter. Af dem får man veta, att bland 207,000 valmän på landet år 1866 voro icke mindre än 187,000 fastighetsegare, men endast och allenast 10,500 för inkomst beskattade och 9,500 arrendatorer. Huru mycket inflytande, som under sådana förhållanden skulle återstå för de både senare klasserna, behöfver knappt påpekas; och ställningen kan ej hafva mycket ändrats sedan dess, äfven om idkare af andra yrken under mellantiden ökats hastigare än jordbrukets idkare.

Det nämnda är, som sagdt, allt hvad vår valstatistik har att meddela i den vägen. Men för att dylika uppgifter skola vara för nu i fråga varande ändamål brukbara, är det ej nog, att de lemna besked om antalet fastighetsegare; de måste äfven angifva detta antals fördelning på egare af jord och egare af annan fastighet. Likaså böra de i fråga om dem, som skatta för inkomst, af förut angifna skäl lemna särskild redogörelse rörande inkomst af kapital och inkomst af arbete.

En statistisk utredning, som med fördel skall kunna läggas till grund för blifvande förslag om utvidgad valrätt till Andra Kammarerna, bör alltså meddela fullt pålitliga och tillfredsställande uppgifter, dels om de nu varande valmännens fördelning mellan de olika klasserna: fastighetsegare, arrendatorer och dem, som skatta för inkomst, med särskild redogörelse för egare af jord samt af annan fastighet, liksom för dem, som skatta för inkomst af kapital, särskildt från dem, som skatta för inkomst af arbete, dels ock om den ökning i antalet valmän inom hvar och en af dessa klasser för sig, som skulle uppstå genom större eller mindre nedflyttningar af de nu gällande gränsbestämmelserna för valrätt. Det sistnämnda slaget af uppgifter borde då söka att lemna svar på den fråga, huru mycket antalet valmän skulle ökas exempelvis genom nedflyttning af valrättsgränsen för fastighet från 1,000 kronor till respektive 900, 800, 700 kronor o. s. v.; för arrende från 6,000 till respektive 5,000, 4,000 kronor o. s. v.; och för inkomst af kapital eller af arbete från 800 till respektive 700, 600 och 500 kronor. Samtliga dessa uppgifter böra för öfrigt meddelas så väl för riket i dess helhet som för hvarje af dess valkretsar särskildt.

Af det nu sagda bör tydligt framgå, att ingen enskild man, han må vara än så intresserad och hängifven för sin sak, kan vara i stånd att utarbete en dylik utredning. Endast regeringen är i tillfälle att från myndigheterna inhemta de härför nödiga uppgifterna samt i och för behörig granskning och bearbetning öfverlemna dem åt dertill lämpliga personer.

Med stöd af det nu anförda får Utskottet alltså i anledning af den till dess behandling öfverlemnade motionen föreslå,

att Andra Kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta utarbete och till en kommande Riksdag öfverlemna en jemförande statistisk redogörelse för antalet personer inom hvar och en af de i § 14 Riksdagsordningen angifna trenne särskilda klasser, som dels redan ega valrätt till Andra Kammaren, dels skulle erhålla sådan genom större eller mindre nedflyttning af de i nämnda § föreskrifna gränserna för denna rätt.

Stockholm den 28 Februari 1884.

På Utskottets vägnar:

AXEL VILH. LJUNGMAN.

Herr *Herstow* har anhållit här få antecknadt, att han, till följd af beviljad ledighet från riksdagsgörömlen, icke deltagit i ärendets behandling inom Utskottet.
